

תקציר הדוח

כללי

בלילה שבין 5 ל-6 בספטמבר 2021, ערב ראש השנה התשפ"ב, ברחו מבית הסוהר גלבווע שישה אסירים ביטחוניים: מחמוד עארדה, יעקוב קאדרי, מוחמד עארדה, איהם כמאמג'י, מונאדל אינפיעאת וזכריא זבידי. לבד מזבידי, שחבר בארגון הטרור גדודי חללי אל-אקצא של הפת"ח, חמשת האחרים חברים בארגון הטרור הג'יהאד האסלאמי הפלסטיני (גא"פ). האסירים יצאו מתאם באמצעות מנהרה שחפרו במשך כתשעה חודשים. לקראת הבריחה עברו חלק מהם – בהיתר ושלא בהיתר – לתא שממנו נחפרה המנהרה, תא 5 באגף 2. לאחר הבריחה המפתיעה והדרמטית פתחו כוחות הביטחון בחיפושים מאומצים אחריהם, ותוך כשבועיים נתפסו כל השישה.

בעקבות הבריחה מינה השר לביטחון הפנים אז, עמר בר-לב, ועדת בדיקה ממשלתית לאירוע בריחת האסירים הביטחוניים מבית הסוהר גלבווע ולהיערכות שירות בתי הסוהר למניעת בריחת אסירים ממתקני כליאה. הוא מינה אותנו לחבריה: השופט (בדימוס) פרופ' מנחם פינקלשטיין – יושב ראש; פרופ' אפרת שהם – חברה; ומר אריק ברבינג – חבר. הוועדה שמעה 53 עדים (חלקם כמה פעמים) ב-51 ישיבות. היא ביקרה בבתי הסוהר גלבווע, אשל ואלה. במהלך עבודתה הגיעו לידיה עשרות אלפי מסמכים, ופרוטוקול דיוניה כולל כ-6,500 עמודים. מטבע הדברים, עבודת הוועדה התמקדה באסירים ביטחוניים ובבריחה באמצעות מנהרה.

במהלך דיונינו נחשפנו לעבודה החשובה והקשה של שירות בתי הסוהר (שב"ס). הארגון הוא אחד מגופי הביטחון המרכזיים במדינה ואחראי להחזיק במשמורת אסירים וכלואים רבים. חלקם, אסירים פוליטיים, ביצעו עבירות נגד שלום הציבור. חלקם, אסירים ביטחוניים, ביצעו עבירות נגד ביטחון המדינה. שב"ס על קציניו וסוהריו מבצע את עבודתו השוחקת במסירות ובמקצועיות ראויות להערכה.

לצד זאת, מצאנו שכשלים וליקויים שונים בפעילות הארגון תרמו ליכולת של האסירים לברוח. ליקויים אלו נפלו בתחומים מגוונים: הסוהרות, הביטחון, הבינוי המבצעי, המודיעין, הניודים והיחס לאסירים הביטחוניים. בעטיים לא הצליח הארגון לאתר מבעוד מועד את המנהרה ששימשה לבריחה, ואת האסירים הבורחים בעודם בתחומי בית הסוהר או סמוך לו.

ב-2014, שבע שנים בלבד לפני הבריחה מושא בדיקתנו, נחשפו בבתי הסוהר גלבווע ושטה מנהרות שאסירים מארגון הגא"פ החלו לחפור כדי לברוח. שני בתי הסוהר נמצאים באותו מתחם. חלק מהאסירים שברחו ב-2021 היו מעורבים בניסיונות הבריחה ב-2014. הניסיונות הקודמים היו באמצעות חפירת מנהרה מהשירותים בתא, והבריחה כעת – באמצעות חפירה מנהרה מהמקלחת בתא. בעקבות הניסיונות ב-2014 נערכו תחקירים והופקו לקחים. הלקחים לא מומשו כראוי ולא באו לידי ביטוי באירוע הבריחה ב-2021.

שב"ס זיהה בעצמו חלק מהכשלים והליקויים שמצאנו – בין לפני הבריחה ובין בעקבותיה ובעקבות דיוני הוועדה. הארגון נקט צעדים שונים לתקן אותם. את הידועים לנו ציינו במקומות מתאימים בדוח.

הבריחה

מחמוד עארדה, שהיה מעורב בניסיון הבריחה מבית הסוהר שטה ב-2014, החליט בסוף 2020 לברוח מבית הסוהר גלבוע באמצעות מנהרה. עארדה הוגדר אסיר סג"ב, כלומר אסיר בסיכון גבוה לבריחה. הוא שיתף את יעקוב קאדרי (גם הוא אסיר סג"ב) ואת מונאדל אינפיעאת בתוכניתו. ב-14.12.2020 הם עברו לתא 5 באגף 2 כדי לממש אותה.

האסירים החלו לנסות להפריד את משטח המוזאיקה שברצפת תא המקלחת משאר חלקי הרצפה. במהלך הניסיונות נשבר המשטח. האסירים כיסו את השבר באמצעים שונים, אולם הוא עדיין נחזה לעין עד הבריחה. בחודשים שלפני הבריחה נערכו חיפושים רבים בתא. האסירים טענו בעדויותיהם כי באחד החיפושים בתא גילה סוהר את השבר, אולם מנהל האגף לא ייחס לכך חשיבות. הסוהרים לא עשו דבר בנוגע לשבר.

בדיעבד התברר כי לוח הפלדה שמתחת למשטח היה חתוך מסיבות שלא הובררו לנו, ואפשר לאסירים לעבור דרכו בקלות יחסית.

בשלב מסוים עירב עארדה את איהם כמאמגי, "אמיר" הגא"פ באגף (ואסיר סג"ב), בדבר כוונת הבריחה. החופרים המשיכו לחצוב בשכבות הרצפה השונות עד שהגיעו לחלל שמתחת לתא, שהפריד בין התאים לכלונסאות שבית הסוהר בנוי עליהם. הם החלו לחפור לכיוון חומות בית הסוהר. המנהרה הגיעה עד ליד מגדל השמירה ח' שבחומת בית הסוהר. האסירים תצפתו עליו וגילו שהוא אינו מאויש. הם חפרו מנהרה באורך 35 מטרים, בקוטר ממוצע 0.5 מטר ובעומק ממוצע כמטר.

במהלך תקופת החפירה דאגו האסירים להעביר לתאם אסירים ביטחוניים אחרים כדי שיסייעו בחפירה. הם דאגו להעביר מהתא אסירים שלא היו שותפים לתוכנית. הם עברו בעצמם לתאים אחרים ולאגפים אחרים לזמנים קצרים מסיבות שלא הובררו עד תום בוועדה (אין לשלול שהדבר נעשה כדי "לאפס את המונה" של תקופת השהייה המרבית בתא, או כדי לדבר בטלפונים ניידים שהוחדרו לבית הסוהר). הם גם פעלו להעביר את מוחמד עארדה, בן דוד של מחמוד עארדה, מבית הסוהר הדרים לבית הסוהר גלבוע, כדי שיסייע להם בבריחה. באוגוסט 2021 צירפו החופרים לבריחה את זכריא זבידי – כאמור, חבר בגדודי חללי אל-אקצא של הפת"ח – כדי שיעזור להם לקבל סיוע מהרשות הפלסטינית לאחר הבריחה.

בסוף אוגוסט העריכו האסירים כי המנהרה חצתה את חומת בית הסוהר, והחלו לתכנן את מועד הבריחה ומה יעשו בעקבותיה. ב-5.9.2021 נערכה ביקורת בורות ביוב באגף. סוהר שמשתייך לצוות בדיק הבית ואסיר עבודה הבחינו בממצא חשוד בבור הביוב שמול תא 5. האסיר סבר שמדובר בחול – ממצא מחשיד שעשוי להצביע על חפירת מנהרה. הסוהר הכניס את ידו, בדיק ופטר את החשד; לפנינו טען כי חשב שמדובר בשומן, ולא בחול. כך

או כך, האסירים החופרים שמעו ויכוח, וחששו שנמצא חול מהחפירה שנשטף לביוב. הם חששו שייערכו באגף בדיקות מקיפות בעקבות זאת. לכן הם החליטו לברוח באותו יום. האסירים דאגו להעביר את זבידי לתאם, באישור רשויות בית הסוהר. כמאמגי' עבר לתא בלי אישור. בספירות שנערכו באגף באותו ערב לאחר נעילת התאים, הסוהרים לא ערכו ספירה שמית (כלומר ספירה שכוללת בדיקת שמות האסירים בתא), בניגוד לנדרש, ולכן לא גילו שכמאמגי' שוהה בתא 5 ושבתא של כמאמגי' שוהה אסיר אחר. על אף זאת כתבה סוהרת ביומן האגף שנערכה ספירה שמית.

בין 0:30 ל-1:00 בליל 6.9.2021 נכנס אינפיעאת למנהרה וחפר את הקטע שנותר לפתיחת פתח מחוץ לחומות. נראה שסיים את החפירה ב-1:19. עד 1:37 יצאו ששת הבורחים מהמנהרה לשביל ההיקפי סביב בית הסוהר. הם נמלטו לשיחים, ומשם – לכביש הסמוך. טרם יציאתם הניחו האסירים במיטות שמיוכות מלאות בחפצים, הפעילו מאווררים וסגרו את דלת המקלחת. ב"בקורות לילה" שנערכו פעם בחצי שעה מ-0:30 ל-3:00, ושבהן הסוהרים נדרשים להסתכל לתוך התאים, לא זיהו הסוהרים שהאסירים ברחו מהתא. על אף זאת נכתב ביומן האגף ש"הכל תקין" ושהושם דגש מיוחד בבקרה על תאים ששוהים בהם סג"בים.

כשהבורחים יצאו מהמנהרה, מגדל ח' הסמוך לא היה מאויש. הסוהרת ששמרה במגדל ט', שמעה רעשים של אדם דורך על חצץ בשביל ההיקפי. היא שמעה גם שכלבי האבטחה נבחו, והמשיכה במשמרתה בלי לדווח למרכז השליטה (משל"ט) על הרעשים. גם הסוהר ששמר במגדל ו', שמע את נביחת הכלבים ולא דיווח עליה למשל"ט. ב-1:49 בערך דיווחו אזרחים למשטרת ישראל כי ראו דמויות סמוך לחומת בית הסוהר. שוטר סיור הצליח להעביר את הדיווח למשל"ט רק ב-2:15. סמל המבצעים פטר זאת בכך שכנראה מדובר בסיוור של בית הסוהר. רק לקראת 3:00 ערכן סמל המבצעים את אחד מקציני המשמרת על הדיווח המשטרתי, ולאחר בירור קצר הורה מפקד המשמרת לנקוט צעדים לבירור חשש לבריחת אסירים. כך התגלתה הבריחה.

במצוד אחר הבורחים השתתפו כוחות גדולים של צה"ל, משטרת ישראל ושירות הביטחון הכללי. ב-10.9.2021 נתפסו יעקוב קאדרי ומחמוד עארדה בהר הקפיצה בנצרת; ב-11.9.2021 – זכריא זבידי ומחמד עארדה סמוך לאום אל-גנס, ליד הר התבור; ב-19.9.2021 – איהם כמאמגי' ומונאדל אינפיעאת בג'נין. השישה עמדו לדין על בריחה ממשמורת חוקית. חמישה אסירים שסייעו להם עמדו לדין על סיוע לבריחה. כולם הורשעו. הבורחים נידונו לחמש שנות מאסר בפועל (ולעונשים נלווים), והסייענים – לארבע שנות מאסר בפועל (ולעונשים נלווים).

כשלים וליקויים בתחום המבצעים

כללי

בבריחה מושא בדיקתנו דפוסי השגרה המבצעית (שנקראים בשב"ס "שְׁגָרוֹת") ומעגלי האבטחה של שב"ס קרסו כולם. תפיסת היסוד שבריחה מבתי הסוהר, ובפרט בריחה בתת

הקרקע, אפשרית בכל עת, לא באה לידי ביטוי בהנחיות מספקות. ההתרעות מפני פעולות שליליות של ארגון גא"פ, לרבות אפשרות הבריחה, לא הובילו לחדות ולערנות בקרב הסוהרים. התובנה כי האסירים הביטחוניים מודעים לשגרות הביטחון בבית הסוהר ולומדים את פעילות שב"ס, לא הובילה לשינוי השגרות. תפיסות אלו נותרו על הנייר, ללא תרגום מעשי למציאות.

לא רק "קו המגע" מול האסירים נפרץ. עימו נפרצו גם מרחבי העומק. האסירים הסתמכו על כשלים אלו בבריחתם. מכאן למדה הוועדה שמדובר בכשלים לאורך זמן שהאסירים יכלו ללמוד. מטרידה מכך היא תובנת הוועדה כי חלק ניכר מכשלים אלו אינם ייחודיים לבית הסוהר גלבוע, אלא הם כשלי רוחב בשב"ס. ללא טיפול עומק בכשלים אלו בריחה נוספת במתווה דומה עלולה להישנות, חלילה, באחד מבתי הסוהר.

מרבית השגרות המבצעיות שהוועדה בחנה, בוצעו בשטחיות, במהירות ובחוסר יעילות, תוך התמקדות ב"סימון v" על ביצוע המשימה. דומה כי הכשירות המבצעית הלקויה של סוהרי הביטחון שיקפה נאמנה תמונת מצב זו. גם הפעולות לשבירת שגרה שמפקד בית הסוהר גלבוע הציג לנו, היו צפויות, לא יצירתיות ולא מאתגרות מחשבתית. ניתן לומר כי האסירים היו רגילים לפעולות שבירת השגרה, כך שהללו נחשבו לחלק מהשגרה. חריגים לכך הם מספר מצומצם של תרגילים "חכמים" שהוצגו לנו, אשר היו במידת מה מאתגרים יותר מהשגרות הרגילות.

גם בדרגי המפקדים בוצעו פעולות שמחייבות שיקול דעת – כלאחר יד ומתוך תפיסה טכנית של הפעילות. בהנחיות המפקדים שהוצגו לנו, הן אלו שנתן דרג הפיקוד הזוטר הן אלו שנתנו הדרגים הבכירים, לא מצאנו תיעדוף של העיקר על פני הטפל ודגשים מיוחדים למשימות. מסמכים רבים אחרים בשב"ס כללו עשרות רבות של משימות בדרך של "העתק הדבק", בחזרה על כל סעיפי הפקודות המחייבות, ללא תיעדוף וללא התאמה למצבים ייחודיים. לגישה זו מצטרפות התופעות של ריבוי הנחיות ו"מסמוך יתר".

הצירוף של ליקויים אלו הביא את הוועדה למסקנה כי בשב"ס התפתחו לאורך השנים תרבות ארגונית שמעדיפה את כמות המשימות על פני איכותן, ותרבות ארגונית של העדפת השקט והשגרה בקרב האסירים הביטחוניים על פני הערנות ("חיישנות") והיעילות המבצעית.

התפיסה בשב"ס בנוגע לאיום הבריחה באמצעות מנהרה

הוועדה מצאה כי שב"ס ראה באיום הבריחה באמצעות מנהרה איום ייחוס רלוונטי. ננקטו פעולות שונות להתמודד עם חשש זה, ולהביאו למודעות הסוהרים. עם זאת, הוועדה הגיעה למסקנה כי העיסוק בנושא והפעולות ששב"ס נקט, הניבו תוצרים מעשיים מועטים ולא יעילים, ובפועל לא לחלו כנדרש לתודעת כל המשרתים בשב"ס. נוסף על כך, למרות כל הצעדים ועבודות המטה של שב"ס בעניין איתור מנהרות וגילויין, בפועל לא חל שינוי של ממש בהתנהלות ובשיטות לאיתור מנהרות.

תאי "כספת"

באגף שהאסירים ברחו ממנו, נבנו תאים מאובטחים שמכונים תאי "כספת". בשב"ס הייתה תפיסה שלפיה תאים אלו בלתי חדירים, כלומר אי אפשר לפרוץ אותם כדי לחפור מנהרה אל מחוץ למתקן הכליאה. הוועדה התרשמה כי בכמה אירועים, בעיקר ניסיונות הבריחה מבתי הסוהר גלבוע ושטה ב-2014 ואירועים בבית הסוהר רמון ב-2019 וב-2021, התברר כי תאי ה"כספת" חדירים. אולם התפיסה הנוהגת בשירות בתי הסוהר בכל הדרגים לא השתנתה. תפיסה זו מנעה מיקוד של השגרות המבצעיות באפשרות הבריחה מהתא ומנעה נקיטת צעדי אבטחה דרושים מחוץ לו, שהרי לא היה חשש לבריחה מהתא. היא צמצמה את החיישנות והדריכות המבצעית של סוהרי שב"ס לאיתור בריחה מתוך התאים.

בנייה על גבי כלונסאות

בית הסוהר גלבוע נבנה על גבי כלונסאות, כלומר המבנים בו מצויים על מוטות תמיכה. כך נוצר חלל בין רצפת התא לקרקע. חלל זה הקל על האסירים לחפור את המנהרה ולהסתיר את שאריות החול והבטון שנחפרו.

הוועדה מצאה כי בשירות בתי הסוהר נפל כשל רחב היקף לאורך שנים בכל הנוגע לשימור הידע על מפרטי הבנייה של בית הסוהר גלבוע, ולהבנת ההשלכות של מפרטים אלו על אבטחת בית הסוהר. כמה מהמפקדים לא ידעו על חולשה בסיסית זו של בית הסוהר. מפקדים אחרים סברו שהחללים מתחת לבית הסוהר גלבוע מולאו בבטון לאחר ניסיון הבריחה ב-2014. מפקדים נוספים ידעו (נכונה) שהחללים לא מולאו בבטון, אבל חשבו שהגישה אליהם מתאי ה"כספת" נמנעה. הוועדה לא קיבלה הסבר מתקבל על הדעת לאף אחת מתפיסות אלו. לא ברור מדוע העובדה שבית הסוהר בנוי על גבי כלונסאות, לא הוגדרה "נקודת תורפה קבועה", מה שהיה מחייב תהליכי פיקוח ובקרה קבועים בעניינה. לא התקיים דיון ייעודי לבחינת ההשלכות בתחום האבטחה שנגרמו מבניית בית הסוהר גלבוע ובתי סוהר אחרים על גבי כלונסאות, ולא ניתנו הנחיות לגיבוש חבילת אבטחה ייעודית להתמודדות איתן. הוועדה התרשמה כי ככל הנראה, אילו ננקטו פעולות בעניין זה, היו גדלים הסיכויים לאתר את המנהרה במהלך חפירתה ולמנוע את הבריחה. יתר על כן, אי נקיטת פעולות להתמודדות עם נקודת התורפה האמורה, העצימה את הכשלים בשגרות המבצעיות.

שגרות: כללי

כמעט בכל שגרה מבצעית שבדקנו, נמצא כשל או ליקוי. עיקר הכשלים שמצאנו היו רוחביים ומלמדים על בעיות של ממש בכשירות המבצעית בשירות בתי הסוהר.

כשירות מבצעית של הסוהרים

נראה שבמישור התיאורטי-תפיסתי הפקודות והנהלים בשב"ס על הכשירות המבצעית הם ראויים ומתאימים. למרות זאת נראה בברור כי בפועל לפני הבריחה הייתה הכשירות

המבצעית קרובה יותר לכשירות בינונית (ואף בינונית מינוס). בתחום הסוהרות הבסיסית נפלו פגמים רבים. לא קיבלנו – ולא מצאנו – הסבר מספק לפער הנרחב בין הפקודות והנהלים למצב בפועל. פער זה מלמד על צורך לבחון מחדש את הפעולות הנעשות בשירות בתי הסוהר לשמירה על כשירות המשמרות, לוודא שהמפקדים מודעים לאחריות הישירה שלהם לשמירה על רמת כשירות גבוהה, ולאכוף אחריות זו.

נראה שאחת הסיבות לפער היא שחלק משמעותי מהבקורות והביקורות עסק בבחינה טכנית של תיעוד הפעולות שנעשו, ולא בבחינת איכותן. הוועדה התרשמה שבחלק ניכר משרשרת הפיקוד בשירות בתי הסוהר לא הטמיעו מפקדים את החובה לנקוט אמצעים שיתנו מענה לבעיות בכשירות הסוהרים. כפועל יוצא מכך, לא נעשה די בעניין זה. דברים אלו מצטרפים להתרשמות הוועדה כי בתחום האג"ם שירות בתי הסוהר נוטה להיצמד למוכר ולרגיל, על פני בחינה מעמיקה של סוגיות העומק העומדות לפתחו.

ספירות אסירים

הוועדה קובעת כי נפל פגם ממשי בכך שלא בוצעה ספירה שמית בערב הבריחה, וכי הדבר תרם מהותית לאפשרות הבריחה. בבית הסוהר גלבוץ לא הייתה הקפדה מספקת על קיום ההוראות בנושא ספירת האסירים. הוועדה התרשמה כי מפקד בית הסוהר ניסה לקיים בקרות מרובות – חיצוניות ופנימיות – בתחום הספירות. אולם חריגה מהנהלים טופלה טיפול לקוי שאינו ממחיש את חשיבות הדברים. לא מצאנו שמדובר בפגם כללי בשירות בתי הסוהר. ככלל, נוהלי שב"ס עונים היטב על הצורך בזיהוי שמי בעת ספירת האסירים.

בדיקות אא"פ

בשב"ס נערכות בדיקות אמצעי אבטחה פיזיים (אא"פ). הן בוחנות את התקינות והשלמות של מערכות האבטחה הפיזיות בבית הסוהר: סורגים, דלתות, קירות ורצפות. הוועדה קובעת שבדיקות האא"פ בבית הסוהר גלבוץ לא היו יעילות ולא מימשו את תכליתן הבסיסית. בייחוד, בבדיקות אלו לא זיהו את השבר ברצפת חדר המקלחת בתא שהאסירים ברחו ממנו. להערכתנו, צירופן של ארבע סיבות עיקריות הוביל לכשל זה.

ראשית, ספק רב אם באמצעים שקיימים כיום בבית הסוהר, בדיקת האא"פ יעילה. האסירים מכירים היטב את הבדיקות וערוכים לקראתן. לכן לא מפתיע שהן מסתיימות לרוב ללא ממצאים. שנית, בבית הסוהר גלבוץ נדרש למקד את הבדיקה, ולהתאים אותה למקומות שבהם קיימים חללים שמתחת לבית הסוהר – אולם הדבר לא נעשה. שלישית, שגרה של ביצוע בדיקת אא"פ פעמיים ביום בחוסר יעילות וללא מיקוד, עלול לפגוע בערנות הסוהר ולהפוך את פעולותיו למכניות. רביעית, הבקורות החיצוניות בבית הסוהר גלבוץ נגעו להיבטים הטכניים של בדיקת אא"פ (עצם ביצוע הבדיקה ורישומה ביומן), ולא לאיכותה. בהקשר זה מצאנו שיש בסיס לטענה שרוב הבעיות האמורות אינן ייחודיות לבית הסוהר גלבוץ, והן חוצות בתי סוהר ומחוזות בשב"ס.

לדעת הוועדה, אילו בדיקות האא"פ היו יעילות וממוקדות, היו גדלים הסיכויים לזהות את השבר ברצפה במקלחת בתא 5 באגף 2 – ולחשוף את המנהרה.

”טיפול שורש”

”טיפול שורש” הוא כינוי שגור למבצע חיפוש מקיף בבית הסוהר בהובלת המחוז, ובמהלכו מוציאים את האסירים מתאיהם לפרק זמן ניכר כדי לאפשר חיפוש יסודי. בחלק מהמבצעים משולב ניווד של האסירים לאגף אחר. מבצע זה אמור להיערך בבית סוהר ביטחוני פעם (או יותר) בשנה.

המבצע האחרון בבית הסוהר גלבוע נערך ביוני 2020, והוא לא כלל ניווד אסירים. בהתאם להנחיית הנציבה, המחוז תכנן לערוך ”טיפול שורש” בחודש יוני 2021. לאחר זמן דחה המחוז את המבצע לחודשים יולי–אוגוסט ותכנן להשתמש באגף שהתפנה בכלא שטה. כך גם דיווח המחוז לנציבות. בפועל, עד למועד הבריחה לא התקיים המבצע. המחוז לא נתן עילה מספקת לדחיית המבצע לפרק זמן כה ארוך, ולא דיווח על הדחייה לנציבות. הוועדה מצאה כי גם אילו הדחייה הייתה סבירה, היה על המחוז להנחות את בתי הסוהר לבצע פעולות חלופיות, למשל לערוך את המבצע ב”הצפפה” או לנייד אסירים במנותק מהמבצע. הנחיות שכאלו לא ניתנו. הוועדה לא יכלה להכריע אם המבצע היה מוביל בהכרח למניעת הבריחה, אבל ניתן להעריך שהיה מגדיל את הסיכויים לאיתור המנהרה. אם המבצע היה כולל גם ניווד אסירים, כמקובל במחוז הצפון, סביר להניח שהבריחה הייתה נמנעת או לפחות נדחית.

חיפושים

נראה שהחיפושים בבית הסוהר גלבוע בוצעו בהתאם לנהלים המחייבים. על אף זאת, הוועדה מצאה שהחיפושים בבית הסוהר גלבוע לא היו יעילים ולא מימשו את תכליתם הבסיסית: איתור חפירה והסימנים המעידים לקיומה. חיפושים אלו לא היו ממוקדים בהתאם למבנה היחודי של בית הסוהר. לכן לא ניתנה הדעת למקומות מסתור בלתי שגרתיים – בהקשר של בריחה באמצעות מנהרה ובכלל – שיש לבחון ולחשוף בחיפוש. לעמדת הוועדה, אילו היו מבוצעים חיפושים במודעות לכך שבית הסוהר בנוי על גבי חללים בין רצפת התא לכלונסאות, היו גדלים הסיכויים לגלות שהמשטח במקלחת בתא 5 באגף 2 מנותק ושבור – ולחשוף את המנהרה.

חיפושים בלתי יעילים כאלו אינם נחלת בית הסוהר גלבוע בלבד. הנהלים והפקודות בשב”ס מתמקדים בכמות החיפושים ובתדירותם (ובעיקר באיתור טלפונים ניידים), ולא באיכותם ובאיכות ממצאיהם.

בקרות לילה

זקיפי הביטחון נדרשים לערוך ”בקרת לילה”, כלומר לסייר באגף, לצפות לתוך תאי האסירים ולנסות לאתר פעילות שלילית. הוועדה קובעת כי נפל כשל ממשי בפעילות סגל בית הסוהר גלבוע: על אף קיומן של ארבע בקרות לילה בשעות 1:30–3:00 לא התגלה שתא 5 באגף 2 היה ריק אז. כשל זה פגע פגיעה של ממש באפשרות לאתר את האסירים בזמן אמת וללכדם סמוך למועד בריחתם מבית הסוהר.

הוועדה מצאה כי תכלית "בקרית הלילה" ואופן ביצועה לא היו ברורים כל צורכם בקרב סגל בית הסוהר גלבוע ובקרב מרבית העדים שהעידו לפנינו. ניכר שסוהרי הביטחון וחלק מדרגי הפיקוד שהעידו לפנינו חששו מנקיטת צעדים שעלולים להעיר את האסירים מהשינה, והעריכו כי הדבר יוביל לתלונות על תפקודם.

הוועדה מצאה כי בבית הסוהר גלבוע מדובר בכשל חמור אף יותר. כמה ביקורות בבית הסוהר העלו ששגרה זו מתנהלת שלא כסדרה. למרות זאת לא נעשה די לתיקון שגרה זו. יתר על כן, סוהרת דיווחה ביומן האגף דיווחים שאינם נכונים. גם בכך יש כדי לעמוד על כשירות הסוהרים ועל אי עמידתם בדרישות הסוהרות הבסיסיות ביותר, כמו גם על כך שהסוהרים לא חששו שתיערך בקרה כלשהי על מעשיהם.

הוועדה סבורה כי הכשל באופן ביצוע "בקרית הלילה" אינו ייחודי לבית הסוהר גלבוע.

פיקוח על האסירים בזמן הטיולים בחצר

הוועדה מצאה כי בבית הסוהר גלבוע היו הפרות של פקודת הנציבות בדבר כללי ההתנהלות כלפי אסירים ביטחוניים בעת הטיולים בחצרות האגפים, ואלו הקלו את חפירת המנהרה. אילו פיקחו הסוהרים על האסירים בזמן הטיול בחצרות, היו הסוהרים עשויים להפגין "חיישנות" ולזהות סימנים מחשידים לאירוע שלילי, כמו אי יציאה ממושכת של אסיר מתאו, תיאום בין אסירים או חפירת מנהרה. האסירים הביטחוניים בבית הסוהר גלבוע ראו בשעות הטיול בחצר האגף מעין זמן "אוטונומיה" לעשות בו כרצונם וללא פיקוח אמיתי של סגל בית הסוהר. האסירים חפרו את המנהרה בעיקר אז.

משנה חומרה ראינו בכך שמדובר בכשל בשירות בתי הסוהר לאורך שנים. גם לא היו הליכי בקרה ופיקוח מספקים, אם בכלל, על מימוש ההנחיות המחייבות בעניין זה. לעמדת הוועדה, ניכר שהעיסוק המצומצם בנושא זה נבע, בין היתר, מההבנה שכל שינוי ב"סטטוס קוו" מול האסירים הביטחוניים עלול להוביל לעימותים קשים עימם.

מערכת הביוב

הוועדה מצאה כי לא ניתן להכריע בוודאות אם היה חול מהחפירה בבור הביוב ערב הבריחה, אף שהממצאים נוטים לכך שהיה. ניתן להעריך ברמת סבירות גבוהה כי אילו איש בדק הבית היה מדווח על החשד להימצאות חול בבור הביוב, היה בכך כדי להוביל לפעולות נמרצות מטעם סוהרי בית הסוהר, וייתכן שאף מטעם המחוז. פעולות כאלו היו עשויות בהחלט להגדיל את הסיכוי לאתר את מנהרת הבריחה.

בעיה נוספת בטיפול המבצעי בנוגע למערכת הביוב היא שמתחילת אוגוסט 2021 ועד הבריחה הגיעו לבית הסוהר גלבוע ביוביות (כלי רכב לניקוז ביוב) ארבע פעמים. הן העלו ממצאי חול ואבנים בקווי הניקוז והביוב, אבל נמצא להם הסבר סביר. הוועדה הגיעה למסקנה כי אין בסיס מספק לקשור את הסיבות להזמנת הביוביות לבריחה, וכי סביר להניח שסיבות אלו נבעו מתקלות "שגרתיות" בבית הסוהר. עם זאת, הוועדה מצאה כי, בניגוד למתחייב, מפקד בית הסוהר לא קיבל דיווחים על ממצאים חריגים בקווי הביוב או

הניקוז בבית הסוהר, על תדירות הגעת הביוביות לבית הסוהר ועל החשד לממצא חול בביוב. לא ניתן לקבוע שדיווחים מסוימים אלו היו מסייעים במישרין למניעת הבריחה. אולם צבר אירועים זה עשוי ללמד על כשל בתרבות הדיווח בבית הסוהר.

אמצעי אבטחה במעגל ההיקפי

הוועדה מצאה כי נפל כשל מבצעי בפעילות זקיפי המגדלים בבית הסוהר גלבוע בכך שלא דיווחו למשל"ט על הרעשים ששמעו, ולא נקטו את הצעדים הנדרשים לשלילת החשד. צבר אירועים זה עשוי אף הוא ללמד על הכשל בתרבות הדיווח בבית הסוהר. סביר להעריך כי התנהלות זו של זקיפי המגדל אינה חריגה, וכי אין בבקורות של בית הסוהר ושל המחוז כדי למנוע אותה. יתר על כן, להערכת הוועדה, אין מדובר בכשלים ייחודיים לבית הסוהר גלבוע בלבד.

הוועדה מצאה בבית הסוהר גלבוע חסרו אמצעי אבטחה בסיסיים, כמו זרקורים ומשקפות. חוסר זה אינו מתקבל על הדעת.

מרכז השליטה

הוועדה מצאה כי נפל כשל בפעילות משל"ט בית הסוהר גלבוע בכך שהדיווח שהתקבל על חשד לבריחה מבית הסוהר, לא הועבר מייד למפקדי המשל"ט ולא נעשו הפעולות הנדרשות לבחינת הדיווח בזמן אמת. כמו כן, נפל כשל בפעילות בית הסוהר גלבוע בכך שלא עדכן את משטרת ישראל בהחלפת מספר הטלפון במשל"ט.

כשלים וליקויים בתחום המודיעין

הוועדה קובעת כי העדר מידע מודיעיני על כוונת בריחת האסירים הוא כשל עמוק ומתמשך. הכשל נוגע לליבת קיומו של מערך המודיעין בשירות בתי הסוהר כולו. אל מול התחכום הרב שבו פעלו האסירים, מערך המודיעין בשב"ס לא הגשים את ייעודו, לא הפעיל את כלי האיסוף הנכונים, לא שאל את השאלות הנכונות ולא פעל במקצועיות לכיסוי מספק של תחום הבריחות או של אסירי הסג"ב. למעשה, נראה כאילו המודיעין המתין לכך שהמידע יזרום אליו ביוזמת המקורות, ללא הכוונה מפורשת של אנשי המודיעין.

חומרת הכשל מתעצמת בשל נסיבותיו: המנהרה נחפרה זמן רב; ההתנהלות המחשידה של החופרים הייתה לאורך זמן רב; אסירים רבים היו מעורבים בחפירת המנהרה או מודעים לביצוע חפירה בתא. נוסף על כך, בריחה מבית הסוהר הייתה אמורה להיות מצויה בראש נושאי ההתעניינות של המודיעין בשב"ס; האסירים שברחו השתייכו לארגון הגא"פ, והיו בהם גם אסירי סג"ב שהיו מעורבים בחפירת מנהרה במתחם שטה-גלבוע ב-2014, ואסירים שנבחרו לנציגי הגא"פ בבית הסוהר ולכן היו צריכים להיות מוגדרים אסירים דומיננטיים – ומשום כך בפיקוח מודיעיני מחמיר.

הוועדה מצאה כי הבעיות שבסבירות גבוהה הובילו לכשל זה, הן בבואה של מערך המודיעין כולו בכל הנוגע לאסירים הביטחוניים. הכשל משקף בעיות רוחב במערך המודיעין של שירות בתי הסוהר, הן בעיות מבניות שיצרו בעיות של פיקוד ובקרה, הן בעיות באופן איסוף המודיעין על אסירים ביטחוניים ובסמכויות מערך המודיעין, הן בעיות במתודולוגיה לקביעת יעדי האיסוף ושיטות הבקרה. בעיות אלו הובילו לחולשה ניכרת של מערך המודיעין בכיסוי הפעולות האסורות של האסירים הביטחוניים בבתי הסוהר. למשל, הכיסוי המודיעיני של האסירים הביטחוניים מסתמך כמעט בלעדית על מקורות אנושיים ("יומינט") ואינו משלב כלי איסוף נוספים. גורמי המודיעין העריכו כי אמינות המידע שהמקורות האנושיים מוסרים אינה גבוהה, ושאינן הליכי עיבוד, הצלבה, הרחבה ובקרה מספקים לאישור איכות המידע. אולם לא נעשה די לפתור קשיים אלו.

הוועדה מצאה כי גורמי המבצעים, לרבות מפקדי בתי הסוהר, ייחסו לקציני המודיעין בבתי הסוהר מעמד מוביל כלפי האסירים הביטחוניים. הם הסתמכו על פעילות קציני המודיעין במהלך שגרת היומיום של ניהול האסירים הביטחוניים. כנראה, אחת הסיבות לכך היא החוזק היחסי שהפגינו קציני המודיעין באיתור חפצים אסורים, בעיקר חלקי טלפונים ניידים, בין כותלי בתי הסוהר. למעשה, המפקדים התפרקו מאחריותם בתחום המודיעין. הם הסתמכו כמעט באופן בלעדי על כך שהמודיעין יספק להם את המידע הדרוש לפעילותם. הם סברו שבציר המקצועי במחוז ובחטיבת המודיעין נערכים הכוונה, בקרה ופיקוח מספקים על פעילות המודיעין בבית הסוהר, לרבות איכות התוצרים. בעקבות ממצאים אלו המליצה הוועדה המלצות שונות, לרבות המלצות ארגוניות, בנוגע למערך המודיעין.

כשלים וליקויים בתחום שיבוץ אסירים וניודם

החזקת אסירי סג"ב באותו תא – הוועדה סבורה כי על רקע העבר החריג והמשותף של שני אסירי הסג"ב יעקוב קאדרי ומחמוד עארדה, היה בלתי סביר – מבחינת השכל הישר – להחזיקם באותו תא בלי לתת הנחיות ביטחון ומודיעין קונקרטיות ובלי להקדיש תשומת לב מיוחדת לתא. הדבר נכון על אחת כמה וכמה למתחם בתי הסוהר שטה-גלבוע, שבו כבר ניסו השניים לחפור מנהרה, וביתר שאת לאחר מעורבותם המשותפת בניסיון הברחת טלפון נייד לשטח המתחם, פחות משנה קודם לכן.

הוועדה מוצאת כי סגל בית הסוהר גלבוע כשל בהבנת הקשיים הנלווים לשיבוץ באותו תא של שני אסירי סג"ב שהיו מעורבים בניסיון הבריחה ב-2014. מחוז הצפון, שאמון על בקרת הטיפול באסירי הסג"ב, פָּשַׁל בכך שלא זיהה פְּשַׁל זה בבקורותיו.

ניוד אסירי סג"ב – הוועדה קובעת כי בבית הסוהר גלבוע היו הפרות של נוהל חטיבת הביטחון בעניין הצורך לנייד אסירי סג"ב. חומרת הכשל מתעצמת מאחר שמדובר בשלושה סג"בים מארגון הגא"פ באותו מתחם שניסו לברוח ממנו יחדיו בעבר, ושניים מהם שהו יחדיו לאורך זמן באותו תא.

הוועדה מצאה כי כל הגורמים הרלוונטיים בבית הסוהר לא נתנו קשב מספק לכך שאסירי סג"ב אלו שהו בתאיהם למעלה משישה חודשים. גורם עיקרי לכשל זה הוא שהאסירים עברו מתאם לתאים אחרים לפרקי זמן קצרים ושבנו לתאם המקורי. הרישום הציג כאילו הם עברו מתאם בתקופה המוגדרת, אולם בפועל הם שהו בו תקופה ממושכת הרבה יותר. סביר להניח ש"איפוס מונה" זה נובע גם מחופש הפעולה שניתן לאסירים הביטחוניים, בניגוד לפקודות, בכל הנוגע למעברם בין תאים, בין אגפים ובין בתי סוהר. מדובר בהפרות רוחב בשב"ס לאורך שנים לגבי אסירי סג"ב ביטחוניים.

כל אחד מבעלי התפקידים הרלוונטיים בבית הסוהר גלבו: מנהל האגף, קצין הכליאה, מפקדי המשמרות, קצין האג"ם ומפקד בית הסוהר, היו יכולים – ואמורים – לשים לב לכך שאסירים אלו שוהים בתאם מעבר לפרק הזמן המותר. המחוז והנציבות כשלו בבקרה על החזקת אסירי הסג"ב. הביקורות השוטפות בתחום זה לא איתרו את התופעה הנרחבת של "איפוס מונה". המסקנה הברורה היא שהביקורות היו טכניות ולא יעילות.

פגם נוסף הוא שלא נקבע בבירור איזה גורם אחראי להבטיח את הניוד של אסירי סג"ב. כתוצאה מכך נושא זה "נפל בין הכיסאות" ונותר ללא אחראי.

ניוד יזום של אסירים ביטחוניים – הוועדה סבורה שהסיכון הביטחוני בהותרת אסירים ביטחוניים באותם תאים או אגפים במשך פרק זמן ממושך, הוא משמעותי. הוועדה מוצאת שיש לצמצם סיכון זה באמצעות קביעת מועדים לניוד האסירים הביטחוניים. נכון לקבוע הנחיות ניוד מחמירות יותר לאסירים בקבוצות סיכון מיוחדות, כמו אסירי עולם, "אסירים דומיננטיים" ואסירים שמשתייכים לארגון בעל איום ייחודי, כגון הג'יהאד האסלאמי הפלסטיני. הוועדה מודעת בהחלט לכך שלהחלטות בהקשר זה יש השלכות מדיניות וביטחוניות. אולם נראה כי הסיכון הביטחוני הנובע משהייה ממושכת באותו תא של אסירים בקבוצות סיכון מיוחדות אלו, אמור להיות שיקול מוביל בעניין זה.

העברות ביוזמת האסירים הביטחוניים – הוועדה מצאה הפרות נרחבות ושיטתיות של הוראות שירות בתי הסוהר בכל הנוגע לפרקי הזמן המזעריים לפני שאסירים ביטחוניים רשאים לבקש לעבור תא, אגף או בית סוהר. הן הובילו לחופש מעבר, מעין אוטונומיה, בקרב האסירים הביטחוניים. "דובר האגף" וה"אמיר" שלטו בבקשות מצד האסירים, בהתאם לאינטרסים של ארגוני הטרור בבתי הסוהר. המודיעין נתן לבקשותיהם כסות פורמלית כאילו ההעברה נדרשת בשל "עילה מודיעינית". מנהל האגף, קצין המודיעין, גורמי האג"ם, ואף מפקד בית הסוהר, פטרו עצמם מפיקוח מהותי על בקשות ההעברה, לא ביקשו אפילו הסבר או עילה לבקשות, ואפשרו אותן במחדל. גורמי שב"ס מנעו בפועל את האפשרות לבקר את הניידים ולפקח עליהם. כל אחד מהגורמים האמונים על העברת אסירים "סמך" על רעהו שיבקר את ההעברה – ופיקוח אמיתי אין.

האסירים הביטחוניים הבינו כי הלכה למעשה באפשרותם לעבור בין תאים ואגפים פעמים רבות, תכופות וחריגות, כל עוד יבקשו זאת בציר דובר האגף – גורמי המודיעין; בקשה כזו לא תסורב אלא במקרים חריגים ונדירים, שבהם קיימת מניעה פרטנית ומדויקת למעבר.

האסירים אכן ניצלו את המעבר למטרותיהם, כמו שיח עם חברים לארגון הטרור, וחפירת המנהרה – הכנתה והוצאתה לפועל.

הוועדה גילתה סימנים לכך שאלו היו פני הדברים גם בשאר מתקני שירות בתי הסוהר, ושוועדת ההעברות הארצית העבירה אסירים בשל "עילה מודיעינית", אף שאין היא פעמים רבות אלא כסות לרצונו של אסיר מסוים או ארגון טרור מסוים. במילים אחרות: שירות בתי הסוהר הפך את האפשרות של האסירים לבקש העברה, מהטבה ("זכות יתר") שתלויה באינטרסים של שירות בתי הסוהר, למעין זכות שנתונה להנהגת ארגוני הטרור בבתי הסוהר ("זכות קנויה"), וששלייתה היא, כביכול, "החמרה" של המצב הקיים. מצב זה מנוגד לערכי שירות בתי הסוהר. הוא פוגע ממשית ביכולת של שב"ס לנהל כראוי את בתי הסוהר ("משילות").

הוועדה מצאה גם כי בבית הסוהר גלבוע התאפשר לאסירים "לבקר" באגף אחר למספר שעות, ללא רישום וללא תיעוד מספק במערכות שירות בתי הסוהר. אף כאן מצטיירת תמונה של חופש מעבר של האסירים ללא שליטה ניהולית או מראית עין של שליטה שכזו. הוועדה סבורה כי החריגות וההפרות האמורות נעשו, כך נראה, בעצימת עין שהיו מודעים לה רבים מהעוסקים בתחומי הכליאה והמודיעין. תוצאותיה הישירות הן "עקיפת" ההוראות המחייבות בשירות בתי הסוהר, הקלה על ביצוע מעשים אסורים ופגיעה במשילות בבתי הסוהר. כל זאת, ככל הנראה, לשם מניעת חיכוך מול האסירים הביטחוניים (אשר כונתה לא אחת "שקט תעשייתי"). הוועדה המליצה שמבקר המדינה יבדוק את הנושא.

כשלים וליקויים בתחום כליאת אסירים ביטחוניים

הוועדה מקבלת את נקודת המוצא שתנאי האסירים הביטחוניים שונים מאלו של האסירים הפליליים. הוועדה גם אינה מוצאת פסול עקרוני בכך שבדרך כלל תנאי האסירים משמשים, בין היתר, למנוע חיכוך מיותר. אולם מסיבות שונות שפורטו, נוצר מצב שבו "דובר האגף" ומנהיגי ארגוני הטרור השונים זכו למעמד ייחודי בקרב האסירים הביטחוניים, בתור מייצגים את האינטרסים של האגף וגם של ארגוני הטרור. מעמד זה מנע שיג ושיח הכרחי וישיר בין אסירים ביטחוניים לגורמי שב"ס והוביל לחיזוק מעמד ה"דוברים", ומכאן גם לחיזוק מעמד ארגוני הטרור, בבתי הסוהר.

הוועדה שמעה את עמדת שירות בתי הסוהר שלפיה פגיעה נקודתית בתנאי אסירים ביטחוניים, ואף בתנאי הכליאה של אסיר ביטחוני מסוים, עלולה להתפתח לאירוע בעל השפעה ביטחונית ישירה. בהתאם לכך, במצב הנוכחי הוועדה מבינה את תפיסת שירות בתי הסוהר בדבר הצורך לשקף לדרג המדיני את ההשלכות האפשריות לפעולות בעניין האסירים הביטחוניים. כמו כן, הוועדה מבינה את בקשת שירות בתי הסוהר להכוונה מדינית שמביאה בחשבון את כל שיקולי הביטחון בכל הזירות, טרם ביצוע פעולות נקודתיות החורגות מהשגרה בעניינם של האסירים הביטחוניים.

עם זאת, הוועדה סבורה כי אין בכך כדי לפטור את השב"ס מאחריות. כליאת אסירים ביטחוניים מצויה בליבת פעילות הארגון. העדר מדיניות סדורה בעניין זה בשל המְתנה

לדרג המדיני אינו ראוי. היה על שב"ס לנקוט צעדים שונים אף בהעדר הכוונה מספקת מהדרג המדיני. בין היתר, היה על הארגון לגבש תפיסה כוללת להתמודדות עם האסירים הביטחוניים. העדר מדיניות ברורה ותפיסה כוללת מקשה מאוד על המפקדים במתקני הכליאה לנהל את חיי השגרה בבית הסוהר, ומוביל למעשה למדיניות של נטייה להימנע משינוי "כללי המשחק". הוועדה התרשמה כי בהעדר תפיסה מעודכנת, מאושרת ואחודה לניהול האסירים הביטחוניים, הפכו "תפיסת ההימנעות" והחשש מאירועים שליליים לקו מנחה מרכזי לניהול האסירים הביטחוניים. יש לבחון כיצד לשנות זאת.

סוגיות מערכתיות נוספות

פרשת הטיפול של שב"ס בטענות לפגיעה מינית בסוהרות בבית הסוהר גלבוע

בדיוני הוועדה עלתה פרשה חמורה שזכתה לכינוי "סרסור בסוהרות". לפי הנטען, אסיר ביטחוני בבית הסוהר גלבוע שהיה "דובר אגף", הטריד מינית – ואף תקף מינית – סוהרות ביטחון. לבקשת אותו אסיר, שלח קצין המודיעין של בית הסוהר את הסוהרות ללוות את האסיר – תוך הבנה שהוא יטריד אותן, ורצון להשיג שקט באגף הביטחוני. הסוהרות התלוננו למפקדיהן על הפגיעה, אך לא נעשה די לבירור תלונתן. האירוע מצוי כעת בהליכים משפטיים פליליים ואזרחיים, ולכן הוועדה לא קבעה ממצאי עובדה בנושא זה. טיפול שב"ס בטענות לפגיעה מינית או הטרדה מינית של סוהרות בגלבוע מלמד על כמה נושאים שבבדיקת הוועדה, ולכן החלטנו לעסוק במספר היבטים שלה. הוא מלמד, בין השאר, על מעמד "דובר האגף" ועל הסכנה אם אין מקפידים על גבולות תפקידו. הוא מלמד על המעמד הכמעט בלעדי של גורמי המודיעין בקשר לאסירים הביטחוניים ועל העדר בקרה אמיתית על פעילותם. הוא מלמד על מעורבות השר במינויים ובהעברה מתפקיד בשב"ס.

לצד נושאים אלו, מצאנו להעיר על סוגיה נוספת, והיא התייחסות השב"ס ודוברות שב"ס לפרשה זו עם חשיפתה לראשונה. התקיימו בעניין זה מספר ישיבות של ועדות הכנסת. ההודעה הראשונית מטעם דוברות שב"ס הכחישה את עצם קרות האירועים. גם לאחר מכן בכירי שב"ס פקפקו בכך שהאירועים החמורים אכן התרחשו במציאות, ואילו חברי כנסת הפצירו בהם שלא לשלול את הדבר. מתברר שחברי הכנסת הם שצדקו. גם לאחר שפרשה חמורה זו עלתה לפנינו בעדותו של מפקד בית הסוהר גלבוע, גנ"ם בן שטרית, התגובה הרשמית המיידית של שב"ס לעדותו הייתה בלתי ראויה.

ניהול מיזמים טכנולוגיים בשב"ס

הוועדה בחנה כיצד ניהל שב"ס כמה מיזמים טכנולוגיים שלא יצאו אל הפועל בסופו של דבר. למיזמים טכנולוגיים אלו השפעה ישירה על הביטחון. הם עשויים למנוע פעולות אסורות של אסירים ביטחוניים. הם עשויים לייעל את עבודת הסוהרים ולחסוך משאבים וקשב פיקודי שהיה אפשר להפנות לפעולות שגרה ביטחוניות אחרות. כישלון מיזמים אלו וקווי הדמיון בין הכישלונות מלמדים ששירות בתי הסוהר התקשה לנהל מיזמים טכנולוגיים.

מינוי קצינים בשירות בתי הסוהר והפיקוח עליו

במהלך דיוניה נחשפה הוועדה לשתי סוגיות עיקריות בנוגע למינוי קצינים בשירות בתי הסוהר. הראשונה היא פיקוח השר לביטחון הפנים, והיום השר לביטחון לאומי, על מינוי קצינים ועל העברתם מתפקידם. דומה שאת הצורך באישורו יש להגביל לבעלי דרגות גבוהות. ההמתנה לשר כדי לפטר קצין זוטר שכשל, עלולה להקשות על הארגון לנהל את כוח האדם שלו. היא עלולה להעמיס על שולחן הדרג המדיני החלטות בנוגע לדרגים זוטרים, שאין להן דבר עם ראייה אסטרטגית של פיקוח על השב"ס.

סוגיה שנייה עניינה מינוי קצינים לדרגת גונדר עם כניסת הנציבה לתפקידה. בכת אחת עזבו אז את הארגון חמישה משבעת הקצינים הבכירים בשב"ס (רב גונדר ושישה גונדרים). חילופי תפקידים ופרישות נוספות גררו מינויים רבים נוספים בדרגות תת גונדר וגונדר משנה. לא זו בלבד שחמישה גונדרים סיימו את תפקידם, אלא שלמרבית מחליפיהם היה ותק קצר מאוד בדרגת תת גונדר. מבין החמישה רק אחד מילא שני תפקידי תת גונדר, והיתר – תפקיד אחד בלבד. שניים בלבד שירתו כשלוש שנים בדרגת תת גונדר, והשאר – פחות. מאגר עצום של ידע מקצועי ושל זיכרון ארגוני אבד באחת בתחילת 2021. שאלה היא מדוע לא היה אפשר לתזמן את הפרישות כך שחלק מהגונדרים יישארו בתפקידם תקופה ארוכה יותר כדי לחנוך את החדשים. ביקשנו גם להבין מדוע נבחרו לקידום לדרגה בכירה ביותר זו (המקבילה לדרגת אלוף בצה"ל) קצינים חסרי ותק מתאים (הן מבחינת תקופת השירות בדרגת תת גונדר, הן מבחינת מספר התפקידים בדרגה זו). שמענו הסברים מפורטים בעניין, והחלטנו לא להזהיר על כך. לצד זאת, ראוי לדון באמות המידה למינויים בכירים ובתהליך המינוי של קצינים בכירים בשב"ס.

אחריות אישית

בתום השלב הראשון של שמיעת העדויות החליטה הוועדה להזהיר ארבעה בעלי תפקידים בכירים בשב"ס על כך שהם עלולים להיפגע ממסקנותיה והמלצותיה: נציבת בתי הסוהר, רב גונדר קטי פרי; סגן הנציבה וראש אגף המבצעים והביטחון, גונדר מוני ביטן; מפקד מחוז צפון, גונדר אריק יעקב; ומפקד בית הסוהר גלבווע, גונדר משנה פרדי בן שטרית. הם העידו שנית, הגישו לוועדה ראיות מטעמם וטענו טענות נוספות. חלקם זימנו עדים מטעמם. הוועדה שמעה עדים נוספים מטעמה. על בסיס כל אלו הגיעה הוועדה למסקנות ולהמלצות בנוגע לאחריות האישית של ארבעת המוזהרים.

בעת בחינת האחריות האישית הנחינו את עצמנו בכמה עקרונות. אמת המידה שנקטנו היא סבירות: מה בעל תפקיד סביר במקום המוזהר נדרש לדעת ולעשות (או להימנע מעשייה) בנסיבות המקרה. הבחינה היא מקצועית. האחריות שבדקנו היא אישית, כלומר האחריות של בעל התפקיד למעשים או למחדלים שלו עצמו. בהתאם לתפקידם, מדובר באחריות מפקדים. האחריות האישית שלהם כוללת גם חובות פיקוח על הכפופים להם. עליהם להורות, לעקוב ולפקח על ביצוע הוראותיהם (והוראות אחרות שחלות בארגון). בדיונינו בדקנו קשר – גם רחוק, גם עקיף – בין מעשים ומחדלים לבריחה. לא היה עלינו לדקדק

בכל דרישות הקשר הסיבתי המשפטי. הזהרנו את עצמנו מפני "חוכמה שלאחר מעשה". את ממצאינו קבענו רק על סמך ראיות משכנעות ומהימנות. אם נותר מקום לספק ממשי, הפעלנו אותו לטובת המוזהר.

הוועדה מצאה כי גנ"ם בן שטרית כשל במילוי תפקיד מפקד בית הסוהר גלכוע. הוא כשל הן במעשיו, הן בהימנעות מהכוונת פקודיו כנדרש ומביצוע פעולות פיקוח ובקרה בתחומים שונים של פעילות בית הסוהר. הוועדה התחשבה בכך שגנ"ם בן שטרית קידם את שיפור הכשירות בבית הסוהר ואינו אחראי בלעדי לחלק מהכשלים ומהליקויים הללו. אלו נמצאו בבית הסוהר גלכוע גם לפני כניסתו לתפקיד. בחשבון כולל סברה הוועדה כי נוכח כישלוננו בתפקידו היה ראוי להמליץ כי גנ"ם בן שטרית יסיים את תפקידו ולא ימלא עוד תפקיד פיקודי-מבצעי בשב"ס. המלצה זו התייתרה מאחר שגנ"ם בן שטרית כבר סיים את שירותו בשב"ס.

הוועדה מצאה כי גונדר אריק יעקב כשל במילוי תפקיד מפקד מחוז הצפון. הוא כשל הן במעשיו, הן בהימנעות מהכוונת פקודיו כנדרש ומביצוע פעולות פיקוח ובקרה בתחומים שונים על פעולות פקודיו ועל פעולות בתי הסוהר הביטחוניים שבתחומו. הוא לא הצליח להביא ערך מוסף של ממש לבתי הסוהר במחוז הצפון באמצעות המחוז וקציני המטה שלו. הוועדה התחשבה בכך שגונדר יעקב היה קשוב לצורכי בית הסוהר גלכוע, ושכשלים וליקויים רבים קדמו לתחילת כהונתו (אם כי לפני שימש סגן מפקד המחוז). בחשבון כולל הוועדה ממליצה כי גונדר יעקב יסיים את תפקידו עד סוף ספטמבר 2023 ולא ימונה בהמשך דרכו בשב"ס לתפקיד פיקודי בתחום המבצעי (מפקד מחוז, ראש אג"ם, נציב בתי הסוהר או סגנו).

הוועדה מצאה כי אצל גונדר מוני ביטן נפלו ליקויים במילוי תפקיד סגן הנציבה וראש אג"ם. פעולותיו התאפיינו בחזרתיות, בהסתמכות על הנהלים הקבועים ובקיום בקרות שנמצא כי אינן יעילות. הוא התקשה לזהות נקודות כשל רוחביות שעלו בתחומי הביטחון והמודיעין. הוועדה התחשבה בהיותו קצין עתיר ניסיון ו"מוקד ידע" מקצועי, ובכך שמילא שני תפקידים עמוסי משימות. בחשבון כולל הוועדה מצאה שלא להמליץ לנקוט צעדים פיקודיים בעניינו של גונדר ביטן. הוועדה ממליצה כי אם בעתיד תישקל האפשרות למנות את גונדר ביטן לתפקיד נציב בתי הסוהר, יינתן משקל גם למסקנותיה בעניינו.

הוועדה מצאה כי אצל רב גונדר קטי פרי נפלו ליקויים באופן מילוי תפקיד נציבת בתי הסוהר. עיקרם – הטיית האיזון הנדרש בין נקיטת מהלכים ארוכי טווח לטיפול המידי בזיהוי ליקויים ותיקונם. הוועדה התחשבה בפעולות הרבות שנקטה הנציבה לקידום שב"ס בתקופה קשה לארגון, בהיקף המשימות הגדול מאוד שמוטל עליה, ובכך שלימונים רבים קדמו לכניסתה לתפקידה. בחשבון כולל הוועדה סבורה כי יש להסתפק בכל אשר הערנו לגביה, ואין מקום להמליץ לנקוט בעניינה צעדים. הם אינם מתחייבים לדעתנו, ואף עלולים לערער את יציבות הארגון.

אנו תקווה כי עמדנו בתפקיד החשוב שהוטל עלינו, וכי דוח זה ישמש לקידום שב"ס ולחיזוק המשרתים בו.